

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ SZOBRA.

UJABB szobrászatunk rövid, de eseményekben gazdag történetében alig merült föl eddigelé mozzanat, mely az Erzsébet királyné emlékszobrára kitűzött pályázatnál fontosabb lett volna.

A közérdeklődés oly nagy mértékének, mint a minő nálunk e szoborügy iránt kezdettől fogva támadt, sem igen lehetünk eddigelé tanúi. A lázas érdeklődés, a melylyel a pályázat iránt mindenfelől viseltettek, sokban emlékeztet arra, a mely az olasz reneszánsz egyes nagy alkotásainak a létesítését kísérte. A míg azonban az utóbbiak mestereinek a föladatát nagyban megkönnyítette a minden ízében művészi lélektől áthatott kor, a melynek fegyelmezett és egyazon ízlésű közönsége tisztában volt azzal, hogy mit akar: addig a mi szoborügyünk iránt való páratlan érdeklődésnek a forrása első sorban a megörökítendő királyné iránt viseltetett rajongás volt s az, hogy emlékszoborra nálunk még nem igen gyűlt össze oly rengeteg pénz, mint ezúttal.

Miként ezt a külföld is elismeri, szobrászaink sorában nem egy van, a ki teremő erő, jó ízlés és tehnikai készség tekintetében Európa java mestereivel versenyezhet. Ha monumentális téren, a melyen a szobrászat nálunk java erejét fejti ki, még sem tudnak oly eredményt elérni, mint a külföld jelesebb mesterei, ennek oka művészi életünk általános fejletlenségében rejlik. Hogy az egészséges művészi életnek nem a művészek a kizárólagos tényezői, azt szinte fölösleges bizonyítani. Művészi szellemtől áthatott közönség nélkül, a művészet egyes ágainak egymással harmóniában való szerves fejlődése nélkül sehol sem támadt eddigelé virágzó művészi élet. Első sorban ennek a két körülménynek a hiánya az,

a melynek hatása az Erzsébet-szobor pályázatára beküldött munkákban meglátászik.

Szobrászaink tisztában lévén közönségünk szellemével, akaratlanul is inkább alkotásaik külső hatására, mint ezek abszolút művészi értékére vetettek súlyt. A közzelfogásnak megfelelően, a mely nálunk sajnós, még a művészi élet terén irányt adó tényezők körében is a reá pazarolt anyag és fizikai fáradtság szerint becsüli meg a művészi alkotásokat, a beküldött szobortervezetek alig némi kivétellel már méreteikben is oly szeretlenek, hogy az aránylag kicsiny térbe, a melynek díszítésére szánvák s a mely a király óhajától eltekintve is alkalmas az Erzsébet-szobor elhelyezésére, aligha lesznek harmónikusan beleilleszthetők. A zajos, nyugtalan hatás, a melyre a legtöbb tervezet mestere törekedett, azonkívül ellenkezik az emlékszerűség követelményeivel s annak az egyéniségével, a kit szobor képében megörökíteni akarunk. A mint az a nemzedék ismerte, a mely emlékének megörökítése kedvéért oly páratlan áldozatkészséget tanusított, Erzsébet királyné életében is tőle telhetőleg került a zajt. Csöndes, zárkózott, magában elmélyedt életet élt, a mely azonban távolról sem volt tartalmatlan s ha évek során át szakadatlan gyászban is telt el, nem is teljességgel vigasztalan.

Csak az önző nem talál vigasztalást ezen a földön, mondja egyik nagy írónk.

S a kik valamikor Erzsébet királynénk körébe juthattak, jól tudják, hogy nagy gyászában, mily vigasztaló hatással volt rá a szeretet, a melynek hálás magyar nemzete részéről minden zajos tüntetés nélkül is ezer meg ezer jele áradt feléje s a természet, a melynek szépségeibe költői lelkével egész odaadással tudott elmerülni.

Ismerve egyéniségét, szinte bántó anakronizmusoknak tűnnek föl a kőben, bronzban megörökített lármás tömegek,

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ SZOBRA

a melyekkel szobortervezeteink zömének a mesterei márványalakját körülvették.

Az aránylag kicsiny térnek, a melynek díszesül szánták s a megörökítendő királyné egyéniségének, a szertelenségek, a melyek a pályázatra beküldött tervezetek zömét jellemezték, nem felelnek meg. S a kik minden művészi alkotásban első sorban a művészi igazságot keresik, azok a pályázat tanulságait magukévá téve, bizonyára tisztában vannak azzal, hogy mennél egyszerűbb lesz a szobormű, annál méltóbb lesz Erzsébet királyné emlékéhez.

Az egyszerűség jelszava, a melyet a művészi igazság kedvéért hangoztatunk, viszonyaink közepette ugyan aligha válik népszerűvé.

Ne feledjük azonban, hogy könnyebb dolog a nagy tömeget a bronzalakok sokaságával és ezek pazar építészeti keretével ideig-óráig elkápráztatni, mint egyszerű eszközökkel monumentális alakot adni olyan ideálnak, a mely egy egész nemzet képzeletét foglalkoztatja s a melynek maradandó becsű s csakis így méltó megörökítése kedvéért támadt az a nagy áldozatkészség, a melyet az emlékszoborra való adakozás közben az egész ország tanusított. Bármily káprázatos ügyesség, nagy vonásokban figyelemre méltó lendület, helylyel-közzel szinte megható érzés nyilvánult az egyes tervezetek koncepcióiban, magának Erzsébet királynénknak az alakját, már kicsiny mérete miatt is, egy sem tüntette, illetve volt képes föltüntetni úgy, hogy a legjobb ízléssel fegyelmezett fantázia is tisztába jöhetne azzal, hogy a főalak nagyban való kivitele esetén mily hatással leszen. Gondoljunk csak vissza a közelmúltban lezajlott szoborpályázatokra. Mily lelkesen üdvözöltük nem egyszer a kicsiny tervezetek közül azt, a mely ezeken az első díjat nyerte és oly sokat ígért. Most pedig, hogy nagyban megalkotva Budapest tereit díszíti, nem egy esetben azt tartanók kívána-

tosnak, hogy bár inkább nem is vállalkoztunk volna egyik-másik szobrunk föllállítására.

A lázas sietségen kívül, a melylyel elhúnyt nagy kortársaink emlékét talán azért igyekezünk oly hirtelen megörökíteni, mintha korunk kishitűségének a hatása alatt attól tartanánk, hogy emlékek a következő nemzedék szívében elmosódik, az anyagi eszközök csekély volta is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy e szoborpályázatoknak napjainkban általános, de külföldön is vajmi ritkán helyesnek bizonyult módjával eddigelé a keserves tapasztalatok ellenére sem szakítottunk. Erzsébet királyné szobrára oly tekintélyes pénzüsszeg gyűlt össze, hogy még azok is, a kik a szertelen koncepcióktól nem idegenkednek, épp e körülményben keresik az okát annak, hogy az első pályázat eredményel nem járt. Magában véve már az is nagy eredmény, hogy immár nagyobb számban akadtak nálunk műértők, a kik az emlékszobrokra szánt adományok célját nem abban keresik, hogy megfelelő anyagi értékű bronz- és kőalkotások létesítésére szolgáljanak. Épp most, a mikor erre kellő anyagi eszközökkel rendelkezünk, volna kívánatos, hogy mellőzve a hiú pompát s az ezt szolgáló szertelen koncepciókat, tisztán művészi célt kövessünk. E cél első sorban Erzsébet királynénk alakjának oly módon való megörökítése, hogy ebben egyaránt kifejezéshez jusson való egyénisége s az ideál, a melyet benne egész Magyarország tisztel. Ez bizonyára nehezebb s java mestereinkhez méltóbb művészi föladat, mint a királyné alakjának pusztán a külsőségeiben hű s a több-kevesebb mellékalak közepette szintén csak dekoratív jellegű ábrázolása, a minél többre az első pályázatra beküldött tervezetek mesterei alig vitték. Hogy belső művészi érték, jellemzés és monumentális hatás tekintetében a tervezetek főalakja mit ígér, azt már mintájának kicsiny méretei miatt sem lehetett az első tervezeteken

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ SZOBRA

megítélni. Épp azért, ha igazán Erzsébet királyné emlékét s nem a nemzet áldozatkészségét, a mely ennek kedvéért támadt, akarjuk a szoborral méltóképen megörökíteni, a pályázatok eddigi rendszerével is szakítanunk kell. A nagy méretű minták, illetve a főalaknak beható kidolgozása, a melyet a tervezett szobor sikere így megkíván, jóval költségesebbé tenné ugyan az új pályázatot, de éppen ez a körülmény tartaná vissza művészeinket az emlék céljával semmiképpen sem összhangzó szertelen koncepcióktól s megnyugtatná azokat is, a kik illő kegyelettel azt vélik, hogy az emlékre szánt adományok más célra nem fordíthatók. A mi azonban a fő, ha drágább lesz a szobor művészi sikerét biztosító pályázat, az arhitektonikus szertelenségek, a melyek az első tervezetek zömén még a szobrászatiakat is fölülmúlták, így alighanem önmaguktól elesnének.

Hogy mily túlzásokba tévedtek ez utóbbiak tekintetében tervezeteink mesterei, annak semmi sem kiáltóbb bizonyossága, mint az, hogy épp a legtöbb művészi tudással készült munkák inkább városszabályozási programoknak tűnnek föl, mint emlékműtervezeteknek. Tagadhatatlan, hogy a várhegy oldalának építészeti kiképzése az egyik tervezeten merész koncepciójával, arányos tagozásával, ujszerű, ízlésesen csoportosított díszítő és szerkezeti elemeivel megkapó. Rendeltetéséhez képest azonban a művészi erő és az anyag szertelen pazarlása itt úgy hat, mintha egy emléktábla márványba vésett egyszerű betűinek a sora végén a fölkiáltó jel drágakövekkel díszítve ragyogna. Azonkívül, hogy a hegyoldal belevonását az emlékműbe semmi sem okolja meg a sok pénzen kívül, bármily elegáns arhitektúrával burkoljuk is be ezt, a művészet hatás tekintetében nem kelhet versenyre a természettel s a legszebb építészeti kiképzés sem fogja az igazán művészi lelkű embereket kárpótolni a bársonyos pázsitért és virágzó fákért, a melyeknek üde színhatása már messziről

annyival is inkább magával ragadja szívünket, mivel a várhegyet jórészt már köröskörül beépítették, hősök véréből megszentelt, dicső multról regélő s önmagukban véve is festői hatású ódon falait, elegáns, de szívünket hidegen hagyó arhitektonikus kiképzések kedvéért legszébb részükben agyonszabályozták.

Mindenképen örvendetes körülmény ugyan, hogy szobrászaink egyes építészettel szövetkezve, ez utóbbiaknak nemcsak az övékhez méltó, de ennél talán még nagyobb szerepet biztosítottak az emlékmű tervezésénél. Ez a képzőművészet két jelentős ága egymáshoz való közeledésének oly fényes s művészi életünk egészséges fejlődése szempontjából véve megbecsülhetetlen bizonyossága, a minőnek eddig nálunk, a hol pár évtized előtt még a paloták díszítésére szánt szobormunkákat is a külföldön rendelték meg, tanui nem igen lehetünk. Az emlékmű szobrászati szertelenségeinek az enyhítése azonban természetszerűleg a túlságig vitt arhitektonikus kiképzés mellőzését is maga után vonja. Építészeteink mindazonáltal így is jelentős föladathoz jutnak az emlékműnél, még pedig elsősorban a most még rendezetlen Szent György-tér szabályozásával, a melynek pontos megoldása az emlékmű kérdéséről el nem választható és első sorban megoldandó. Csak azután jön magának az emlékműnek a tervezete. A profán vásári célra nem szolgáló paloták övezetében, ezek arányaival s nem díszítésük stílusával harmonikus építészeti keretben, az anyagi pompa nélkül hivalkodó, minden szertelenségtől ment Erzsébet-szobor a Szent György-téren kitűnő helyhez jut, a melynek ünnepi csöndjében a nélkül is rátalál az, a kit szíve oda vonz, ha lármás hegyoldali arhitektúrával nem is hívjuk föl rá messziről a figyelmet.

Íme ezek a tanulságok, a melyeket képzőművészetünk legutóbbi nagy eseményéből: az Erzsébet királyné szobrára kitűzött pályázat eredményéből levonhatunk.

MODERN SZÍNES NYOMATOK KIÁLLÍTÁSA

E tanulságokhoz, felületes mérlegelésük esetén, a Magyar Iparművészet-nek ugyan vajmi kevés a köze. A kik azonban ismerik törekvéseinket s tisztában vannak a műtörténeti igazsággal, hogy a képzőművészeti s ennek egyes ágai fejlődésétől függ az iparművészet sorsa, bizonyára nem fognak csodálkozni azon, hogy mint már eddig is nem egy, a grand Art körébe vágó kérdéssel, az Erzsébet királyné szobrára kitűzött pályázattal is behatóbban foglalkoztunk.

Törekvéseink, a melyekkel a mestereink és a közönség ízlésének az irányításával a hétköznapi életbe mindenféle a művészi harmóniát óhajtjuk, csak úgy járhatnak maradandó sikerrel, ha ennek a harmóniának a keresésében ideális földataival a képzőművészet jár elül.

D. K.

MODERN SZÍNES NYOMATOK KIÁLLÍTÁSA.

MULT hónapokban az Országos képtárban egy igen érdekes grafikai kiállítás volt látható és tanulmányozható, melyet Térey Gábor dr. rendezett nagy szakértelemmel és buzgalommal. Fametszet, rézkarc, litográfia, algraria stb. voltak együtt, hogy bemutassák karakterüket és számot tegyenek haladásukról avagy hanyatlásukról.

Miután manapság éppen azon a ponton vagyunk, hogy a grafikát nemcsak a régi dicsőséges helyére, hanem annál, ha lehet, még magasabbra emeljük, róla, mint a művészi iparnak egyik nagyon fontos ágáról és így vele kapcsolatban erről a kiállításról, behatóbban akarunk megemlékezni.

Ha kihagyjuk a századok hosszú sorát, a melyek a grafikai művészetek bölcsőjét elválasztják a jelentől, még mindig a fametszet az, a melyet az elsőség illet

meg. Az anyag, a melylyel dolgozik, leg hamarabb alkalmazkodik a kor kívánalmaihoz. A fametszet sokkal korábban barátkozott meg a színnel is, mint a fémtechnika. És most, tagadhatatlan, a fametszet is, mint a reprodukáló művészeteknek többi ágai, első sorban a színnel akar hatni. Már Burgkmairnél, Wechtlinnél, Baldung Griennél a szín mint önálló elem lép fel, de a színes fametszet igazi aranykora csak ott kezdődik, a mikor a japán fametszet technikai virtuozitását átültetik az európai talajba.

Az 1868-i államcsiny óta Japán nyitva volt az európai kultúra előtt. A kölcsönhatásnak egy sajátságos neme fejlődött ki az ellenkező pólusokon álló nemzetek között. S a civilizációjára büszke „művelt nyugat“ nem vetette meg a felkelő nap országának egyik-másik vívmányát. A japán művészetben rejlő tisztán diszítő irányzat valóságos hadüzenet volt a festőművészet konzervatív irányával szemben. S a fiatalabb művészek serege, a kik, mint Gurlitt helyesen jegyzi meg, a „több szabadságot“, „több világosságot“ jelszóval indultak harcba, kapva-kaptak ezen a friss, minden hagyománytól ment felfogáson. Alig hogy 1862-ben a londoni világkiállításon először tűntek fel a japán fametszetek, Zola Emil a sajtóban, Steuens, Whistler, Diaz, Legros, Manet, Tissot, Latour, Degas, Duran, Monet a művészetben szereztek nekik polgárjogot. Valóságos diadalmenetben hódította meg a japán fametszet a fametszésnek majdnem egész terrénumát. Véletlen talán, de a kor érverését élénken illusztrálja az a körülmény, hogy a fametszésben a *modern* szó tulajdonképpen egy a japánnal. A való élet utáni törekvés, a mely lelket öntött a festőművészetbe s szobrászatba, kívül esik azon a határon, a melyet a modern fametszet számára előírtak. Nem előírás a szó szoros értelmében, hanem a törekvések szabta meghatározás. Sikszerű hatás, ez a fő, a mely megalégszik avval, ha az élénk megfigyeléssel fel tudja kelteni az életteljesség benyomását.